— Не розумію, чому б вам не використати весь цей величезний запас унікальних відомостей, — казав я йому. — На відміну від більшості людей з подібним багажем знань ви маєте ще й літературний хист. Ваш стиль...

— Досить... е... журналістський? — делікатно підказав він,

— Саме так! Ви могли б непогано заробляти.

Він задумливо сплів пальці, знизав плечима і обірвав дискусію на цю тему:

— Пробував. Шкода й заходу.

— Мені заплатили, статтю надрукували, — мовив він після паузи, — а на додачу я сподобився шістдесяти діб у "гобо".

— "Гобо"? — перепитав я.

— "Гобо"... — він прикипів поглядом до мого Спенсера[68] і весь час, поки аж не скінчив карбувати своє означення, вивчав заголовок. — "Гобо" — це, чоловіче добрий, назва тих камер в муніципальних чи окружних тюрмах, де тримають волоцюг, п'яниць, жебраків, дрібних правопорушників і таке інше шобло. Саме слово досить красиве і має власну історію. По-французькому це hautbois. Haut-високий, а bois — ліс. По-англійському воно перетворилось на hautboy — дерев'яний музичний інструмент, по-моєму, з подвійним язичком в мундштуку, не що інше, як гобой. Пригадуєте в "Генрі четвертому":

Футляр потрійного гобоя

Був для нього палац і двір.

Від hautboy до ho-boy один тільки крок, отож обидва ці слова в англійській мові вживалися як рівноправні. Але по цей бік Атлантики, в Нью-Йорку, — зверніть увагу на цю дивовижну метаморфозу, — hautboy, або ho-boy, стає назвиськом нічного підмітальника вулиць. В цьому, мабуть, проявилася зневага до мандрівних скоморохів та музикантів. Але ж відчуйте всю пекельну красу цього ганебного тавра! Нічний підмітальник, парія, нещасний, зневажений, людина без касти! А в наступному своєму втіленні, цілком послідовно й логічно, це наше слово закріплюється за американським знедоленим, за волоцюгою. Та якщо інші перекручували зміст слова, то сам волоцюга перекручує вже його форму, і ho-boy з тріумфом перетворюється на hobo — гобо. А тому й великі мурованні камери з нарами у два-три яруси вздовж стін, де Закон ув'язнює волоцюгу, цей останній називає "гобо". Правда ж цікаво?

Я відкинувся в кріслі і потай милувався цією ходячою енциклопедією, цим Літом Клей-Рендольфом, звичайним волоцюгою, котрий почував себе в моїй оселі, як удома, зачаровував друзів, що збиралися у мене за скромною трапезою, затьмарював господаря вишуканістю своїх манер, витрачав мої гроші, палив мої найліпші сигари і досвідченим оком знавця вибирав собі краватки та запонки з мого гардеробу.

Мій гість неквапно підійшов до полиць і розкрив "Економічні основи суспільства" Лоріа[69].

— Люблю погомоніти з тобою, — зауважив він. — Маєш неабияку освіту, начитаний, а твоє "економічне тлумачення історії", як ти його зволиш називати (все це глузливо посміхаючись), вельми імпонує людині з інтелектуальним світосприйняттям. Проте твої соціологічні теорії знецінюються через брак практичних знань. А ось я, знаючи книжки, перепрошую, дещо краще за тебе, знаю також і життя. Я жив ним, пізнав його плоть і кров, черпав його повними пригорщами, роздивлявся, куштував на смак, одначе як справжній мислитель, я вільний від будь-яких пристрастей чи забобонів. Усе це конечна передумова ясного розуму, і саме цього всього тобі й бракує. Ага! Ось де справді дотепне місце. Послухайте-но!

І в своїй неповторній манері він зачитав мені вголос цей уривок, побіжно пересипаючи текст критичними увагами, чітко формулюючи плутані й незграбні фрази, висвітлюючи тему з різних, часом несподіваних поглядів, відзначаючи непомічені автором аспекти проблеми та можливі заперечення, підхоплюючи незакінчені думки, доводячи контрасти до парадоксів, а відтак подаючи їх у вигляді простих, очевидних істин — коротше кажучи, він осявав іскристим блиском свого генія цілі сторінки нудних, важких і незграбних розумувань.

Вже немало часу минуло, відколи цей Літ Клей-Рендольф (зверніть увагу на подвійне прізвище) постукав з чорного ходу в двері "Айдлвайлда" і розтопив серце Гунди. А Гунда була така ж холодна, як і скелі її рідної Норвегії, хоча, роздобрівши, вона була здатна дозволити якомусь приблуді, що мав цілком порядний вигляд, приткнутися десь на задньому ганку і давитися сухою скориною та зашкарублою котлетою. Але щоб якийсь там голодранець вдерся просто з темної вулиці до святилища її кухонного царства і спричинив затримку обіду, бо Гунда прибирала для нього місце в найзатишнішому кутку, — це була така нечувана подія, що Ромашка мусила піти подивитись. Ох, ця Ромашка з м'яким та жалісливим серцем! Літ Клей-Рендольф причарував її за ті довгі п'ятнадцять хвилин, поки я нудився наодинці з сигарою. Аж ось вона знову впурхнула до мене і щось белькоче за приношений костюм, який мені однаково ні до чого.

— Авжеж, він мені зовсім ні до чого, — погодився я, маючи на увазі темно-сірий костюм з кишенями, заяложеними силою-силенною книжок, що побували в них, книжок, які не раз ставали на перешкоді моїм успіхам у рибальстві, — Однак радив би тобі спершу полагодити кишені.

Тут обличчя Ромашки затьмарилось.

— Н-ні, — протягнула вона, — той чорний.

— Той чорний! — вибухнув я, не ймучи віри. — Я ж часто одягаю його. Я.... я й сьогодні збирався бути в ньому.

— У тебе є два ще кращих, і ти ж знаєш, той мені завжди не подобався, — поквапно перебила мене Ромашка. — До того ж він витерся, аж лисніє...

— Витерся?!

— Він... ну ось-ось витреться, а це ж те саме. А чоловік цей справді достойний. Такий привітний, такий чемний. Я певна, що він...

— Знав кращі часи.

— Звичайно. На дворі так вогко й холодно, що й собаки не виженеш, а в нього одежина благенька. А ти ж маєш багато костюмів...

— П'ять, — уточнив я, — рахуючи й ту рибальську робу з заяложеними кишенями.

— А в нього нема ні одного, нема дому, нічого...

— Навіть Ромашки, — я обійняв її, — і за це він заслуговує на всілякі блага. Дай йому той чорний костюм, люба; та ні, дай найліпший, найліпший з усіх. Ради всього святого, мусить же бідолаха мати якусь компенсацію.

— Який ти в мене любий! — Ромашка рушила до дверей і, вже виходячи, подарувала мені звабливий погляд. — Який ти страшенно любий!

"І це після семи років", — роздумував я вкрай здивований, аж поки вона повернулась, несмілива й запобіглива.

— Я… я дала йому одну з твоїх білих сорочок. На ньому була така жахлива, дешева ситцева сорочка, і, я знаю, вона б виглядала просто смішно. І потім у нього черевики такі посклизувані, що я дала йому пару твоїх, оті старі з вузькими носаками…

— Старі?!

— Ну, вони ж нестерпно тиснули, ти сам знаєш.

Так було завжди, коли Ромашка хотіла поставити на своєму.

Отак і сталося, що Літ Клей-Рендольф залишився гостювати в "Айдлвайлді"; а чи на довго — я не мав ніякого поняття. Не мав я поняття й про те, як часто він з'являтиметься знову, бо він скидався на мандрівну комету. То прибуде свіжий і чисто вбраний від поважних людей, що, як і я, були йому за друзів, то виснажений і обідраний приплентається по шипшиною обсадженій стежці десь із Монтани або аж із Мексіки. І не кажучи ні слова, коли ним опанує Wanderlust[70] знову зникне у тому великому таємничому світі суспільного "дна", який він називає "Дорогою".

— Я не міг дозволити собі покинути цей дім, не подякувавши господареві за щедру руку і щире серце, — сказав він того вечора, як уперше одягнув мій добрий чорний костюм.

Мушу визнати, що мене неабияк вразило, коли, глянувши поверх газети, я побачив статечного, бездоганно респектабельного джентльмена, що тримався впевнено і безтурботно. Ромашка мала рацію. Він мусив був знати кращі часи, інакше чорний костюм і біла сорочка не змогли б викликати в ньому такої зміни. Мимоволі я підвівся, щоб привітати його як рівного. Саме тоді чари Клей-Рендольфа і оплутали мене. Тієї ночі він спав у "Айдлвайлді", так само наступної і ще багато ночей. Цю людину неможливо було не полюбити. Син Анака, він же Руфус Голубоокий, по-простецькому званий також Малявкою, несамовито гасав разом з Літом від шипшинової стежки аж до

найглухіших закутків саду, з диким вереском скальпував його на копиці сіна, а якось у фарисейському запалі мало не розіп'яв на горищі під кроквами. Ромашка мала полюбити б Літа заради Сина Анака, якби не полюбила ще раніше заради нього самого. Щодо мене, то хай вам Ромашка скаже, як раз по раз питав я в часи його доброхітної відсутності, коли ж, нарешті, знов повернеться Літ, наш любий Літ.

Однак про минуле цього чоловіка ми не знали нічогісінько, крім того, що народився він у Кентуккі. Сам Літ ніколи не розповідав про своє минуле.

А ще він пишався незалежністю свого розуму від емоцій. Дійсність ввижалася йому просто низкою абстрактних проблем. Якось я закинув Літові, що, буйно гацаючи навколо дому з Сином Анака на плечах, він грішить проти своїх принципів. Далебі, ні, почув я у відповідь. Хіба ж він не має права приголубити емоцію заради глибшого пізнання суті життя?

Справжнє Літове обличчя лишалося скритим від нас. Цей чоловік, що однаково вільно сипав і якимсь нечуваним жаргоном, і науковими та технічними термінами, іноді мовою, лицем, виразом, ну геть усім скидався на справжнісінького злочинця; а іншим разом — то був культурний елегантний джентльмен, та ще й філософ і вчений. Але крізь усе прозирало щось невловиме — проблиски щирості, справжнього почуття, як мені здавалось, — і хутко зникало перше, ніж я встигав роздивитись; можливо, то був відгомін його минулого або натяк на те, що ховалося за личиною. Та личини тої Літ ніколи не скидав, і справяшього обличчя його ми ніколи не бачили.

— Так ті шістдесят діб, що ви заробили за свою журналістську діяльність… — нагадав я. — Облиште Лоріа. Краще розкажіть.

— Ну, якщо ви наполягаєте. — Він засміявся, закинув ногу на ногу й почав:

— В одному містечку, назва якого нас не обходить, а точніше кажучи, в місті на п'ятдесят тисяч мешканців, прекрасному, благословенному місті, де чоловіки надриваються за долари, а жінки за одяг, раптом стрілила мені в голову одна ідея. Виглядів я тоді досить пристойно, але в кишенях гуляв вітер. В пам'яті у мене зринув давній намір написати розвідку про паралелізм між Кантом і Спенсером. Не те, звісно, щоб позиції обох авторів були примиренні, але тут відкривався широкий простір для наукової сатири...

Я нетерпляче махнув рукою, і він урвав на півслові.

— Я просто аналізував для вас, як перебігали мої думки, щоб показати генезу своїх дальших дій, — пояснив він. — Та хоч би там як, а ідея з'явилась. Чим не ідея: нарис про волоцюг для щоденної преси? Наприклад, "Непримиренність Полісмена і Волоцюги". Отож я подався на "волочак" ("волочак" — це, чоловіче добрий, всього лишень вулиця), чи, якщо вам завгодно, до центру міста, на розшуки газетної редакції.

Ліфт помчав мене просто в небо, а там Цербер у вигляді анемічного хлопця-кур'єра заступив мені дорогу. Сухоти, видно з першого погляду, сила духу, ірландець, чудесний тип; упертий, рішучий; жити лишилося не більше року.

— О блідолиций юначе, — пророк я, — благаю тебе вказати шлях до святая святих, до Найголовнішого з Товстих.

Хлопець сподобив мене зневажливим поглядом, а в очах — безмежна втома.

— З цим ідіть до швейцара. Не знаю, про що ви торочите.

— Та ні, мій сніжно-білий, мені редактора.

— Якого редактора? — накинувся він, як молодий бульдог. — Театрального? Спортивного? Світської хроніки? Недільного? Тижневого? Щоденного? Телеграфного? Місцевих новин? Передових? Якого?

Якого саме, я не знав.

— Самого, — рішуче заявив я. — Головного.

— А, Спарго! — чмихнув він.

— Авжеж, Спарго, — підтвердив я. — Кого ж бо ще?

— То давайте свою картку, — каже він.

— Дати що?

— Картку... Ну! Та чого вам, зрештою, треба?

І тут анемічний Цербер так нахабно зміряв мене очима, що я взяв його за барки, підвів із стільця, постукав по запалих грудях зігнутим вказівним пальцем і тим викликав слабий задушливий кашель. Але хлопчисько дивився на мене без остраху, наче хоробрий горобчик, затиснутий в кулаці.

— Я невблаганний Час, — прогув я замогильним голосом. — Стережися, щоб я не стукнув занадто сильно.

— Ну, це ще побачимо, — глузливо обізвався Цербер. Тоді я стукнув добряче, так, що він подавився кашлем і аж посинів.

— Та якого вам чорта? — прохрипів він, віддихавшись.

— Мені потрібен Спарго, сам Спарго.

— Так пустіть мене, я загляну і дізнаюсь, як там.

— Ні, не заглянеш, мій сніжно-білий. — Я ще міцніше стиснув його комір. — У мене ці штучки не пройдуть, ясно? Підемо разом.

Літ мрійливо оглянув довгий стовпчик попелу на своїй сигарі і повернувся до мене:

— Знаєте, Анаку, ви навіть не можете зрозуміти, яка насолода криється в блазенстві, в нестримному штукарстві. Ви на таке не здатні, хоч би й схотіли. Ваші нікчемні дрібні умовності та зарозуміла доброчесність стали б на перешкоді. Бо щоб просто так безоглядно пуститись берега і дуріти, як тільки заманеться, треба бути чимсь більшим, ніж статечним господарем та лояльним громадянином.

Одначе, як я казав, я добився до Головного Спарго. Ця огрядна, м'ясиста, червонолиця персона з масивною щелепою і подвійним підборіддям упрівала без піджака за письмовим столом. А було то, знаєте, в серпні. Коли я увійшов, він саме розмовляв по телефону, — чи, краще сказати, лаявся, — і водночас став вивчати мене поглядом. Нарешті повісив трубку і очікувально повернувся до мене.

Ви дуже зайнята людина, — сказав я.

Він нетерпляче кивнув і мовчки чекав.

— А чи ж варто, зрештою, так із шкури пнутися? — вів я далі. — Що таке життя, щоб так упрівати заради нього? Чим ви можете виправдати такі муки? Ось погляньте на мене. Я ж бо не сію і не жну…

— Хто ви такий? Що ви за один? — люто ревнув Спарго, шматуючи слова, мов собака кістку.

— Цілком слушне запитання, сер, — визнав я, — По-перше, я людина, далі, я пригноблений американський громадянин. Наді мною не тяжить прокляття ні фаху, ні ремесла, нема в мене і перспектив на майбутнє. Мов той Ісав[71] я не маю власної юшки. Моя резиденція — весь білий світ; небо мені покривалом. Я один з безправних злидарів, санкюлот, пролетар чи, вживаючи зрозумілішої для вас термінології, волоцюга.

— Так якого дідька?..

— А так, мій добрий пане, волоцюга, нероба і людина непутяща, мешканець бозна-яких закамарків, схильний до найрізноманітніших…

— Годі! — гримнув він. — Чого вам треба?

— Мені треба грошей.

Він стрепенувся і простяг руку до відкритої шухляди стола, де, певно, лежав револьвер, але передумав і тільки гарикнув:

— Тут вам не банк!

— Та й мені бракує чеків до оплати. Але е в мене, сер, ідея, котру з вашої ласки і з вашою поміччю я маю надію обернути на готівку. Коротше, що ви скажете про нарис із життя волоцюг, написаний натуральним волоцюгою? Імпонує це вам? Чи зголодніли ваші читачі за таким матеріалом? Чи жадають вони його? Чи зможуть бути щасливі без нього?

Якусь мить мені здавалося, що його вхопить грець, та він угамував свою гарячу кров і заявив, що йому подобається моє зухвальство. Я чемно подякував і запевнив, що мені воно й самому до вподоби. Тут Спарго запропонував мені сигару і сказав, що, мабуть, таки пристане на мою пропозицію.

— Але затямте, — застеріг він, тицьнувши мені в руку пачку письмового паперу і олівець з кишені власного жилета, — затямте, що я не потерплю пишномовної хитромудрої філософії, до якої ви, я бачу, маєте схильність. Не скупіться на місцевий колорит та ще хіба додайте трохи сентиментів, але ніяких мені теревенів про політичну економію, соціальні прошарки і такий інший мотлох. Не розводьте порожньої балаканини, пишіть конкретно, по суті, соковито, жваво і цікаво — второпали?

Я второпав і тут-таки позичив долар.

— Не забудьте ж про місцевий колорит, — гукнув він мені навздогін, коли я вже був за дверима. І ось, Анаку, цей місцевий колорит і доконав мене.

Коли я сідав у ліфт, анемічний Цербер вишкірив до мене зуби:

— Ну що, витурили?

— Та ні, блідолиций юначе, ні, мій стясно-білий, — засміявся я і переможно помахав пачкою паперу, — не витурили, а дали спеціальне завдання. За три місяці я буду редактором міської хроніки, і тоді ти в мене знатимеш, почім ківш лиха.

А коли ліфт спинився поверхом нижче підібрати якихось двох дівчат, мій Цербер підійшов до самої шахти і коротко, без зайвих слів прокляв мою душу разом з моїм спеціальним завданням. Але мені він подобався. Хлопець був з душком і безстрашний, хоч знав не згірше за мене, що смерть ходить за ним назирці.

— Але ж як могли ви, Літ, — вигукнув я, а той сухотний хлопчина, мов живий, стояв у мене перед очима, — як могли ви так брутально обійтися з ним?

Літ сухо засміявся.

— Чи довго ще, любий мій, мушу я виправляти ваші хибні уявлення? Ортодоксальні сентименти та стереотипні емоції опанували вас. А до того ще й ця ваша вдача. Ви аж ніяк не здатні міркувати розсудливо. Цербер? Пхе! Напівзгаслий відблиск, недотліла іскрина, три чверті до смерті, ху! — порожній звук, подих вітру, — ось що таке ваш Цербер. Пішак у життєвій грі. Навіть не проблема. Мертвонароджене немовля не становить жодної проблеми, так само як і дитина, що померла малою. Вони так ніколи й не приходили в цей світ. І Цербер теж ніколи не приходив. А ось якщо вже вам таки хочеться доброї проблеми…

— То як же там було з місцевим колоритом? — нагадав я.

— Ах так, справді, — схаменувся він. — Не давайте мені збочувати. Отож я прихопив свій папір і подався на товарну станцію (для місцевого колориту), спустив ноги з "телячого пульмана", — це просто інша назва для товарного вагона, — і заходився гнати рядки. Звісно, я писав дотепно, блискуче, як і годилося; закидав ущипливі камінці в город властей, викриваючи суспільні суперечності, та в той же час відводив конкретним фактам досить місця, щоб дошкулити пересічному громадянинові. З погляду волоцюги поліція того містечка була особливо безчесна, і я не пропустив нагоди відкрити очі добрим людям. Можна математично довести, що суспільству дорожче обходиться арештовувати, засуджувати й ув'язнювати волоцюг, ніж утримувати їх такий самий час в найшикарніших готелях. Цю думку я й розвинув з цифрами та фактами в руках, враховуючи платню полісменів, проїзні, судові й тюремні витрати. О, це звучало переконливо, і це була щирісінька правда. Я подавав її читачеві з легким гумором, що примушував сміятись, але залишав почуття пекучого болю. Головне заперечення проти існуючої системи, твердив я, це те, що волоцюгу ошукують і грабують. На ті чималі гроші, які суспільство витрачає на нього, він міг би жити в розкошах, замість того, щоб скніти в темниці. Я навіть так гарненько дібрав цифри, що дав змогу бідоласі не тільки жити в найліпшому готелі, але й викурювати щодня по дві сигари, кожна

двадцять п'ять центів, та ще й наводити за десять центів глянець на черевиках, — і все це коштувало б не дорожче, ніж його звичні судові й тюремні розваги. І, як показали наступні події, від тих моїх розрахунків не одному платникові податків закрутило в носі.

Я намалював точний портрет одного констебля; не забув я й такого собі Сола Гленгерта, найбезчеснішого поліцій-ного суддю на всьому материку. Це я кажу на підставі величезного досвіду. Він мав лиху славу серед місцевих волоцюг; однак і гріхи його перед громадою теж не приховалися від городян, вони були для них справжнісіньким більмом в оці. Ні імені, ні місця я, звісно, не називав, а намалював абстрактну, узагальнену картину, крізь яку, проте, досить виразно проступав достеменний місцевий колорит.

Природно, що, й сам волоцюга, я вістря своєї статті спрямував проти утисків, яких зазнає наш брат. Показавши платникам податків, як витрушують їхні гаманці, я дойняв їх до живого, а тоді ще й підкинув сентиментів, щедро, густо, не шкодуючи барв. Вірте мені, написано було на славу, а риторика — будьте певні! Послухайте лиш кінцівку моєї філіппіки:

"І ось так ми тиняємось волочаком, сторожко озираючись на всі боки, щоб не злапав нас часом Джон Закон. Ми почуваємось, немов викинуті за борт, бо наші звичаї не такі, як у всіх; і ми ніколи не забуваємо, що й у Джона Закона для нас не такі звичаї, як для інших. Нещасні, пропащі душі, ми безславно канючимо бодай скоринку хліба і повністю усвідомлюємо всю свою безпорадність та ганьбу. І ми можемо з повним правом повторити вслід за нашим нещасним заморським братом: "Наші гордощі в тому, щоб не знати гордощів". Люди нас забули; бог нас забув; тільки й пам'ятають про нас гарпії правосуддя, що живляться нашим відчаєм і карбують з наших сліз та зітхань блискучі долари".

Мій портрет поліційного судді Сола Гленгарта вдався навдивовижу. Подібність до оригіналу була разюча, а легкі та влучні фрази не лишали місця на сумніви: "ця горбоноса опасиста гарпія"; "цей грішник перед

богом і людьми, цей розбійник в суддівській мантії"; "людина тендерленської моралі[72] і таких понять про доброчесність, які злодій мав би за ницість"; "виконує роль свахи між злочинним світом і темними ділками-адвокатами, а на покуту заганяє без жалю нещасних злидарів до сирої буцегарні" — і так далі в тому ж дусі, в задерикуватому стилі типового другокурсника, позбавленому всякої статечності. Якраз такий стиль і подобається вельмишановній публіці, хоча ніхто не став би ним писати дисертацію на тему "Додаткова вартість" чи "Хиби марксизму".

— Гм, — Спарго аж гмукнув від подиву, коли я подав йому готовий рукопис. — Проворний ви чолов'яга.

Я прикував гіпнотичний погляд до його жилетної кишені і в результаті одержав першокласну сигару, якою й попихкував, доки Спарго проглядав мою писанину. Двічі або тричі він допитливо позирнув на мене поверх рукопису, але нічого не сказав, поки не скінчив.

— Де працювали, базграче? — спитав він.

— Це моя перша спроба, — я зобразив на виду соромливий усміх, шаркнув ногою і вдавано знітився.

— Дідько це у вас перший! На яку платню претендуєте?

— Ні-ні, — замахав я руками, — ніякої мені платні, красно дякую вам за ласку, Я вільний пригноблений американський громадянин, і ніхто не посміє сказати, що мій час належить йому.

— Крім Джона Закона, — пирхнув він.

— Крім Джона Закона, — погодився я.

— Звідки ви дізналися, що я готую кампанію проти місцевої поліції? — зненацька запитав він.

— Цього я не знав, але припускав, що у вас із нею напружені стосунки, — пояснив я. — Вчора вранці одна схильна до доброчинності жіночка обдарувала мене трьома бісквітами, шматком сиру та підозрілою на вигляд скибкою шоколадного торта, — і все це загорнене в свіжий номер "Сурми", де я помітив прояви нечестивої радості з приводу провалу кандидата в начальники поліції, що його підтримував "Дзвінок". З того ж джерела я довідався, що не за горами муніципальні вибори, і легко зміркував, що до чого. Новий мер, — звісно, коли це буде відповідна людина, — значить, нові поліційні комісари; нові комісари — значить, новий начальник поліції; новий начальник поліції — значить, кандидат "Дзвінка"; висновок: на вашій вулиці свято.

Він підвівся, міцно потиснув мені руку і випорожнив свою туго набиту жилетну кишеню. Я сховав їх, а сам далі пихкав старою.

— Ви якраз той, кого мені треба, — урочисто промовив він. — Цей ось матеріал (він поляскав по моєму рукопису) — перший постріл у кампанії. Ви зробите ще багато інших, поки ми не доможемося свого. Я шукав вас не один рік. Ну, згоджуйтесь на передові.

Але я тільки похитав головою.

— Ну ж бо! — наполягав він. — Облиште ці витребеньки. Ви мусите працювати в "Дзвінку". Він зголоднів за вами, жадає вас, не буде щасливим, поки не дістане вас; Ну, то як?

Одне слово, він намагався вкоськати мене, та я був непохитний, наче скеля, і через півгодини Головний Спарго здався.

— Але пам'ятайте, — сказав він, — коли б ви передумали, мої двері завжди відкриті для вас. Де б ви не були, — телеграфуйте, і я вишлю дукати на проїзд.

Я подякував і спитав про платню за свою статтю — "інформашу", як назвав її Спарго.

— О, як звичайно, — сказав він. — Одержите в перший четвер після публікації.

Тоді мені зараз доведеться попрохати у вас декілька…

Він глянув на мене з усмішкою:

— Та кажіть вже, не муляйтесь. Що там?

— Бачите, — пояснив я, — мою особу нікому посвідчити, отож краще готівкою.

І він заплатив готівкою, — тридцять "брязкал", як одно ("брязкало", дорогий мій Анаку, це долар), а я натиснув на колеса… га? — ну, тобто пішов собі геть.

— Блідолиций юначе, — сказав я Церберові. — Ось тепер мене таки витурили. (В його посмішці засвітилась квола радість). І на знак моєї щирої поваги до тебе ось маєш… (очі його лиховісно блиснули, і він рвучко підніс руку на захист від сподіваного удару)… цей скромний дарунок на спогад.

Я мав намір сунути йому в руку п'ятидоларову монету, та хоч це й було для нього повною несподіванкою, хлопець виявився спритнішим за мене.

— Заберіть ви своє лайно! — огризнувся він.

— Таким ти мені ще більше подобаєшся, — заявив я, додавши ще одну таку саму монету. — Маєш успіхи. Але це мусиш узяти.

Він відсахнувся, загрозливо рикнувши, однак я схопив його за шию, витряс із нього всю душу і лишив лежати оберемком з тими двома монетами в кишені. Та ледве ліфт рушив з місця, як обидві монети дзенькнули об верх кабіни і полетіли вниз попри стіну шахти. Сталось так, що дверцята у кабіні були незачинені; я встиг простягти руку і перехопити гроші. У хлопця-ліфтера очі полізли рогом.

— Отак я їх завжди, — сказав я, кладучи монети до кишені.

— Якась гава впустила, — прошепотів ліфтер перелякано.

— Схоже на правду, — погодився я.

— Давайте я візьму їх на схов, — набивався він.

— Не плети дурниць!

— Краще віддайте, — пригрозився хлопець, — а то спиню машину.

— Та ну?

І він таки спинив, між поверхами.

— Юначе, — сказав я, — чи є в тебе матір? (Він споважнів, немов шкодуючи про свій вчинок, а я, щоб посилити враження, почав старанно закочувати правий рукав). Чи готовий ти до смерті? (Я пригнувся і м'яко заніс вперед одну ногу). Тільки одна хвилина, одна коротка хвилина відділяє тебе від вічності. (Тут я скарлючив пальці на правій руці, мов пазури, і підтягнув другу ногу). Юначе, юначе, — сурмив я, — через тридцять секунд я видеру з твоїх грудей закривавлене серце і почую твої зойки в пеклі.

Тут він не витримав, гучно гикнув, ліфт помчав униз, і я опинився на волочаку. Бачите, Анаку, я ніяк не можу позбутися звички залишати приз себе яскраві спогади. Мене ніколи не забувають.

Не встиг я дійти до перехрестя, як почув за спиною знайомий голос:

— Агов, Жужелю! Куди мандруєш?

Це був Зух із Чікаго. Колись, як ми бродяжили разом, мене в Джексонвілі скинули з товарняка. "Запорошило йому очі жужіллю, от і не помітив їх", — так казав він про той випадок, і відтоді це "псевдо" й прилипло до мене… "Псевдо"? — Те саме, що й "псевдонім". Прізвисько волоцюги.

— Двигаю на південь, — відповів я. — А як воно там у Зуха?

— Труба. Бики заїдають.

— А де все кодло?

— Та є тут одне місце. Я тебе напоумлю.

— Хто центровий хлопака?

— Я, тож уважай!

Жаргонні вирази так і сипались Літові з уст. Я був змушений перебити його:

— Будь ласка, перекладіть. Не забувайте, що я чужинець.

— Прошу дуже, — жваво відгукнувся він. — Зухові не щастить. "Бик" — значить полісмен. Зух каже, що поліція настроєна вороже. Я питаю, де

"кодло", тобто гурт волоцюг, з яким він мандрує. Він обіцяє "напоумити" мене, тобто спровадити до облюбованого кодлом місця. "Центровий хлопака" — це ватажок. Зух претендує на цей титул.

Удвох ми почимчикували до вузької смуги лісу одразу за містом. Там, у чарівному куточку на березі дзюркотливого струмка, і розташувалось кодло — два десятки дебелих обідранців-гобо.

— Ану, жлоби! — звернувся до них Зух. — Мерщій у ноги! Ось вам Жужіль, і щоб чортам було тісно!

Це означало те лишень, що хлопці повинні податися негайно на жебри, аби роздобутися чим на святкування мого повороту після річної розлуки. Але тут я блиснув своєю грошвою, і Зух послав кількох юнаків по випивку. Слово честі, Анаку, ту гульню волоцюги пам'ятають і по сьогодні. Просто диво, який випивон можна влаштувати за тридцять брязкал, і не менше диво, що двадцять добрих горлянок здатні стільки видудлити. Меню складалося з пива й дешевого вина з додатком міцніших напоїв для заповзятих пияків. Що то був за пиятика! Оргія просто неба, змагання ревних вакханців, справжня картина первісного тварюцтва. Для мене в п'яній людині є щось непоборно принадне, і був би я ректором якогось коледжу, то ввів би для старшокурсників практичний курс психології пияцтва. Той курс затьмарив би всі підручники і став би небезпечним конкурентом для лабораторних занять.

Але все це речі сторонні, бо після шістнадцяти годин бенкетування все кодло "зафараонив" переважними силами наряд поліції і відпровадив до тюрми. Після сніданку, десь близько десятої, нас вишикували, всіх двадцятьох, і, ослаблих та занепалих духом, повели сходами нагору, до судової зали. А там в суддівській багряниці, горбоносий, мов наполеонівський орел, сидів, поблискуючи маленькими круглими очима-намистинами, сам Сол Гленгарт.

— Джон Емброуз! — проголосив секретар, і Зух підхопився з легкістю, що свідчила за чималу практику.

— Бродяга, ваша честь, — бадьоро доповів судовий бейліф. Його честь, не сподобивши арештанта й поглядом, як стій вирік: "Десять діб", — і Зух сів.

Далі все пішло розмірено, як у годиннику: п'ятнадцять секунд на одного, хвилина на чотирьох. Арештанти підскакували, наче маріонетки. Секретар виголошував ім'я, бейліф — провину, суддя — вирок, і засуджений сідав. Ото й усе. Правда ж просто? Любо було дивитися!

Зух підштовхнув мене ліктем:

— Ану, Жужелю, втни яку штуку. Ти ж можеш. Я заперечно похитав головою;

— Та давай, — під'юджував Зух. — Розкинь їм таку "чорнуху", щоб вони аж роти пороззявляли. Хлопці храпа на тебе не матимуть. А поки ми будемо сидіти, ти зможеш роздобувати нам куриво.

— Л. К. Рендольф, — виголосив секретар.

Я встав, але тут у судовій процедурі щось заїло. Секретар зашепотів до судді, бейліф посміхнувся.

— То ви, містере Рендольфе, газетяр? — солоденько спитав його честь.

Це захопило мене зненацька, бо в розпалі подій минулої ночі я зовсім забув про "Дзвінок", і тепер побачив, що стою над краєм ями, яку сам собі вирив.

— Це твій шанс. Не про гав його, — підбивав мене Зух.

— Все пропало, бідна моя голівонька, — простогнав я у відповідь, та Зух, не знавши нічого про мою статтю, тільки вибалушив на мене здивовані очі.

— Ваша честь, коли мені щастить дістати роботу, то це моя професія.

— Ви, я бачу, проявляєте неабияку зацікавленість у місцевих справах. — Тут його честь узяв ранковий номер "Дзвінка" і перебіг очима ту шпальту, де, як я був певен, вмістили мого нариса. — Колорит хоч куди, — відзначив він тоном знавця-естета, зблиснувши очима, — картини чудові, широкі мазки в манері Сарджента[73]. Ну, а цього… цього вашого суддю… ви, гм, писали, певно, з натури?

— Не зовсім, ваша честь, — відповів я, — окремі, так би мовити, риси, чи радше… е… узагальнений тип.

— Але ж у вас колорит, сер, безперечний місцевий колорит, — наполягав суддя.

— Це вже додали згодом, — пояснив я.

— То цього суддю не взято з життя, як можна було б подумати?

— Ні, ваша честь.

— Ах, так, розумію, просто такий собі тип неморального судді?

— Ба навіть більше, ваша честь, — зухвало заявив я, — ідеал.

— А місцевий колорит, то вже додано згодом? Ха! Добре! А, дозвольте запитати, скільки ви одержали за свою працю?

— Тридцять доларів, ваша честь.

— Гм, непогано! — І тут його тон різко змінився. — Молодий чоловіче, місцевий колорит — лиха річ. Визнаю вас винним у місцевому колориті і засуджую на тридцять діб ув'язнення, які — на ваш вибір — можуть бути замінені тридцятьма доларами штрафу.

— Леле! — зітхнув я. — Ті тридцять доларів я витратив на бучні веселощі.

— І ще тридцять діб за марнотратство.

— Наступну справу, — сказав його честь секретареві. Зух був приголомшений.

— Оввa! — прошепотів він. — Оввa! Всім хлопцям по десятці, а тобі шістдесят діб. Оввa!

Літ черкнув сірником, припалив свою згаслу сигару і розгорнув книжку, що лежала в нього на колінах.

— Отже, вертаюсь до початку нашої розмови. Чи не вважаєте ви, Анаку, що хоча Лоріа і трактує питання поділу річних прибутків надзвичайно старанно, однак він випускає з уваги один важливий чинник, а саме...

— Авжеж, — сказав я, думаючи зовсім про інше. — Авжеж.